

Світлана Іванівна Меркулова,
старший науково-педагогічний працівник
кафедри іноземної мови
Інституту Рекламі,
м. Київ, Україна

УДК 37.091.12-057.86

МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗНЗ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В статті розкривається суть, структура і практичне значення моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників общеобразовательних учебных заведений з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Особливу увагу приділено технологічній складовій моделі, призначеної забезпечити постійне інформаційне поле для створення позитивного іміджу, розкриття нових сучасних аспектів педагогічної професії, і розвитку інтереса старшокласників до педагогічної діяльності в сучасних умовах інформаційного суспільства шляхом моделювання управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників общеобразовательних учебных заведений з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключевые слова: управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників, модель управління, інформаційно-комунікаційні технології, складові моделі.

The article is devoted to the essence, structure and practical importance of the Model of managing the process of pedagogical orientation of senior pupils in secondary schools with the use of informative-communicative technologies. Special attention is given to technological component of the above mentioned Model, that is providing constant informative space for creating positive image and uncovering new modern aspects of teaching profession, and as a result, development of the interest among senior pupils to pedagogic activity in conditions of modern informative society by modeling managing the process of pedagogical orientation of senior pupils in secondary schools with the use of informative-communicative technologies.

Key words: managing the process of pedagogical orientation of senior pupils, Model of management, informative-communicative technologies, components of Model.

В сучасних умовах мультикультурного інформаційного педагогічна професія обділена увагою з боку офіційних джерел інформації, і з точки зору іміджу серед сучасних комунікаційних видів професійної діяльності. До того ж, більшість сучасних професійних заходів присвячено створенню інформації про професії, необхідні для подальшого налагодження економічної ситуації в країні. Так, відбувається потужна популяризація робітничих професій, нішу яких необхідно заповнити на цей момент. Так, з огляду на сучасні реалії суспільства управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників розглядати- мемо в системі соціальних, педагогічних та управлінських процесів, які відбуваються в діяльності ЗНЗ. У

зв'язку з цим виникла необхідність розширення наукового пошуку щодо управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ як певною соціально-педагогічною системою та використання моделювання як методу дослідження вищезначеного процесу.

Враховуючи поточне визначення управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ як системи суб'єктно-об'єктної взаємодії учасників навчально-виховного процесу, певний інтерес для нас становили наукові дослідження, в яких розглядається система як сукупність взаємопов'язаних та взаємодіючих елементів, що має на меті досягнення певних цілей та ґрунтується на принципах системності,

цільності, синергії й розвитку, складається з ряду компонентів, передбачає багатоманітність форм і методів її реалізації [2; 3; 4].

Зауважимо недостатність наукових доробок з управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ як соціально-педагогічної системи з чітко визначеними структурними елементами, системо утворюючими факторами, їх взаємозв'язком, спільною метою, умовами функціонування, рівнем досягнутих результатів.

Управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ є соціально-педагогічною системою, із вертикальними й горизонтальними зв'язками, ієрархічно підпорядкованими елементами, що взаємодіють між собою, і в сукупності утворюють цілісний об'єкт, що має досліджуватися нами за допомогою моделі. У цьому розумінні, моделювання необхідне для упорядкування зв'язків в середині системи та для усвідомлення необхідності її пристосування до сучасних соціально-педагогічних умов та зовнішніх факторів впливу. За такого підходу педагогічне моделювання використовується нами для розробки моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, дослідження її складових, механізму функціонування, виявлення зв'язків між елементами та особливостей взаємодії із зовнішнім середовищем, у якому вона функціонує.

Для з'ясування сутності розробленої нами моделі обрано визначення, яке дав В. Штофф: модель – «уявна або матеріально реалізована система, яка відображаючи й відтворюючи об'єкт здатна заміщати його так, що її вивчення дає нам нову інформацію про цей об'єкт» [9]. Ми вважаємо, що таке трактування дозволяє більш повно розкрити основні характеристики вищезазначеної моделі, її структуру, зміст, властивості та зв'язки.

У процесі розроблення моделі значну увагу було зосереджено на дослідженнях учених, які присвятили свої роботи управлінню в системі освіти та розкрили його сутність, зміст, складові, особливості, а саме: В. Бондар, В. Олійник, В. Маслов, Л. Ващенко, Л. Даниленко, Г. Сльникова, Г. Дмитренко, О. Мармаза, В. Яковець, Г. Федоров, З. Рябова, Т. Сорочан, Н. Клокар, Л. Сергеева, В. Базелюк, В. Мельник, В. Саюк та ін.

Різні аспекти процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ досліджували: В. Сластьонін, І. Ісаєв, О. Міщенко, Є. Шиянов, С. Чистякова, М. Тименко, С. Тезікова, М. Піддячий, Г. Балл, С. Крягдже, В. Семиченко, Н. Волкова. Зазначені дослідження підкреслюють важливість й особливості процесу педагогічної орієнтації учнів у рамках навчально-виховного процесу в ЗНЗ.

Для розроблення та практичної реалізації моделі важливе значення мали також дослідження В. Бикова, Є. Лодатка, В. Маслова, Л. Мішиної, Л. Калініної, Н. Морзе, А. Гуралюка, І. Захарової, К. Гораш, В. Трайнева, І. Ставицької, А. Веліховської та ін.

Дослідження вітчизняних та зарубіжних учених підкреслюють важливість й особливості процесу

управління педагогічною орієнтацією старшокласників у навчально-виховному процесі ЗНЗ з урахуванням сучасних технологій. Їх вивчення та цілеспрямоване використання в роботі дозволило створити теоретично обґрунтовану, структурно цілісну, інформаційно насичену, професійно спрямовану та практично реалізовану модель управління педагогічною орієнтацією старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ (рис. 1).

Метою нашої моделі є формування інтересу старшокласників ЗНЗ до педагогічної діяльності засобами ІКТ із урахуванням зовнішніх і внутрішніх умов, що впливають на рівень інтересу старшокласників до професії учителя і готовність керівництва й педагогічного колективу до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників.

Об'єктом моделі є управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, що, як підкреслено вище, є соціально-педагогічною системою, кінцевим результатом якої має стати формування спрямованості старшокласників на педагогічну професію.

Розроблена модель управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ містить п'ять складових: *теоретичну, організаційно-управлінську, змістову, технологічну, оцінно-результативну*.

На основі проведеного аналізу літературних джерел та спеціальної літератури охарактеризуємо структуру представленої моделі, що визначається сукупністю взаємозалежних і взаємообумовлених наукових, методичних підходів, складових, їх елементів, а також процедур реалізації в практичній діяльності ЗНЗ.

Теоретична складова містить теоретичні надбання з соціального управління, управління соціально-педагогічними системами та педагогічними процесами, які відбуваються в діяльності ЗНЗ. У тісному зв'язку з ними знаходяться теоретичні питання з педагогіки та виховання, дослідження яких забезпечило розуміння сутності, умов та специфіки процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ.

Ураховуючи специфіку управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, нами виокремлено такі наукові принципи: *цілеспрямованості, системності, науковості, демократизації, зворотного зв'язку, динамічної рівноваги, компетентності, гуманізації, прямого доступу до інформації*.

Вищезазначені принципи визначають співвідношення керуючої та керованої систем ЗНЗ, відображають особливості процесу управління педагогічною орієнтацією старшокласників із застосуванням ІКТ, обумовлюють функції його учасників. Так, принцип цілеспрямованості передбачає досягнення конкретної мети діяльності ЗНЗ, яка полягає у формуванні педагогічної спрямованості старшокласників на основі застосування сучасних ІКТ.

Організаційно-управлінська складова відображає специфічні функції, методи і умови управління

Рис.1. Модель управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ

процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ. Ефективність управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ забезпечується послідовним виконанням наступних функцій: *планування, організації, координації; інформації, комунікації, мотивації, матеріально-технічного забезпечення.*

У моделі для реалізації поставленої мети використано стратегічне і поточне планування, як конкретні види діяльності ЗНЗ на різних етапах управління зазначеним процесом, до яких за принципами демократизації залучено всіх членів управлінської ланки,

діяльність яких охоплює всі напрями педагогічного, методичного, організаційного, управлінського забезпечення процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ. Організаційна й координаційна функції визначаються як загальні і містять упорядкування структури управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, визначають повноваження посадових осіб, їх завдання та обов'язки, враховують організаційну структуру, управлінські зв'язки між учасниками навчально-виховного процесу, параметри та зміст їхньої діяльності. Важливим аспектом управління процесом педагогічної

орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ є його регулювання та координація на всіх етапах діяльності ЗНЗ з урахуванням ресурсів і наявних можливостей.

Завдяки використанню сучасних ІКТ інформаційно-комунікаційна функція управлінської ланки є неперервною і відіграє важливу роль у взаємозв'язку всіх учасників процесу педагогічної орієнтації старшокласників, координування дій та обміну інформацією про вчительську діяльність. Функція матеріально-технічного забезпечення полягає у наданні необхідного обладнання, джерел інформації, фінансового забезпечення комунікаційної сфери процесу педагогічної орієнтації старшокласників. Мотиваційною функцією вважається заохочення матеріальне і моральне, що сприятиме подальшому розвитку взаємозв'язку між учасниками процесу педагогічної орієнтації старшокласників і забезпечити зацікавленість управлінської ланки у виконанні своїх обов'язків на високому рівні.

Як бачимо, виділені та проаналізовані нами функції є обов'язковими й важливими в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, виражають його сутність, зміст, специфічний характер діяльності управлінської ланки та інших учасників цього процесу.

Вищезазначені функції передумовили використання в моделі наступних форм управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ: колективну, демократичну і делегуючу, які пов'язані між собою. Управлінські рішення приймаються колективно на зборах управлінської ланки або під час конференц-зв'язку, мають відкритий характер, не викликають сумнівів про правильність прийнятих рішень, оскільки приймаються прозоро шляхом брейн-штормів, дискусій, обміну інформацією.

Методи, що застосовуються у представленій моделі, розглядаються як способи і прийоми впливу керуючої системи на керовану на різних рівнях і ланках управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням ІКТ. Вони функціонують як цілісна система, враховують інтереси учасників навчально-виховного процесу, впорядковують їх обов'язки і права, регламентують зміст діяльності, забезпечують умови для формування системи управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників, створюють механізми зацікавлення у виконанні завдань для досягнення поставленої мети, сприяють професійному розвитку й удосконаленню професійної майстерності вчителів. При колективній діяльності управлінської ланки враховуємо соціально-психологічні і організаційно-адміністративні методи. Важливим аспектом реалізації соціально-психологічних методів є відповідальність та етика в управлінській ланці – дотримання законів, соціальна відповідальність, реакція на соціальні потреби об'єкту управління (старшокласників), етична поведінка.

Зазначене набуває особливої ваги при забезпеченні соціальних умов функціонування системи управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників

та досягнення позитивної динаміки розвитку інтересу старшокласників до професії вчителя. Другим аспектом є організаційно-виховний, що передбачає динамічне покращення організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників за різними напрямками: введення в процес нових форм заходів, залучення представників державних та громадських організацій з питань педагогічної освіти, покращення технологічної складової, створення механізму заохочення педагогічних працівників і учнів, досягнення більшої гнучкості адміністративних заходів, розвиток демократизації управлінського процесу, створення соціально-педагогічних умов для подальшого покращення процесу педагогічної орієнтації старшокласників.

Змістова складова моделі містить: навчально-виховні, науково-практичні заходи з професійної орієнтації за участю старшокласників; Програму та методичні рекомендації «Формування педагогічної спрямованості старшокласників» для керівників та педагогічних колективів ЗНЗ; спецкурс «Управління педагогічною орієнтацією старшокласників» для керівників ЗНЗ; шість авторських спецкурсів для учнів 9–11-х класів ЗНЗ («Основи риторики», «Специфіка виховної діяльності в молодших класах», «Теоретичні основи педагогічного вчення», «Суспільна риторика», «Навчання організації та проведення виховних заходів», «Основи педагогіки і психології»).

Враховуючи те, що сучасний етап розвитку педагогічної освіти в Україні орієнтований на європейські освітні стандарти, міжкультурні зв'язки, та невирішеність питання відтворення педагогічних кадрів в Україні, головною метою програми і методичних рекомендацій «Формування педагогічної спрямованості старшокласників» є розкриття сутності управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, підготовка учасників процесу управління до організації навчально-виховних і науково-практичних заходів з формування позитивного іміджу сучасного вчителя, здійснення ранньої педагогічної спрямованості учнів 9–11-х класів із поступовим теоретичним наповненням факультативних курсів та апробацією досягнутих результатів на практиці.

Технологічна складова представлена дев'ятьма сучасними ІКТ, серед яких: *Інтернет-комунікації, комунікації в соціальних мережах, СМС-маркетинг, івент-маркетинг, сарафанний маркетинг, інтерактивні комунікації, нейрон-лінгвістичне програмування, PR (зв'язки з громадськістю), нейроменеджмент.* Всі ІКТ між собою тісно пов'язані технічно, інформаційно, тому використовуються в комплексі.

Інтернет-комунікації – спілкування в мережі Інтернет, є популярною ІКТ у молоді і спонукає старшокласників до пошуку, обробки і використання інформації, що є цінними досягненням. В управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ долучаємо учнівське самоврядування до організації Інтернет-прес-центрів на сайтах навчальних закладів з висвітленням інформації про заходи з педагогічної орієнтації старшокласників у вигляді прес- і

пост-релізів, розміщення привітань вчителям на сайті навчального закладу із професійним святом, календарними святами та ювілейними датами. Додатково, готуючи учнів до виступів на конференціях, або виховних заходах поступово привчаємо їх робити апробацію презентацій на знаменитому порталі «Youtube».

Використовуючи соціальні мережі в рамках процесу педагогічної орієнтації старшокласників пропонуємо створення дошки пошани, де використовуємо компліментарність тим учням, які добре навчаються, поважають дорослих, роблять корисні речі, мають активну життєву позицію тощо. Також використовуємо соціальні мережі як дошку оголошень для прискорення передачі інформації. Проте, для учасників управлінської ланки, визначаємо застосування *СМС-маркетингу* як технологію швидкої передачі інформації забезпечуємо шляхом розсилки необхідної інформації, яка потребує швидкого зворотнього зв'язку: повідомлення про організацію флеш-мобів, навчально-виховних та науково-практичних заходів тощо.

У ринкових умовах функціонування системи освіти за допомогою *івент-маркетингу* створюється система інформаційно насиченого супроводу спеціальних заходів з педагогічної орієнтації (місцевій пресі, соціальних та телефонних мережах, сайтах навчальних закладів, місцевому радію, телебаченні) у вигляді прес-релізів, *СМС-повідомлень*, оголошень напередодні проведення заходу та пост-релізів оптимістичного характеру із зазначенням позитивних моментів заходів, ілюструючи фотографіями та відео після проведення заходу. У такий спосіб, за допомогою івент-маркетингу акцентується особлива увага на різних заходах з педагогічної орієнтації старшокласників.

Ще одним елементом технологічної складової визначено *«сарафанний» маркетинг*, в якості додаткового розповсюдження позитивної інформації, що надходить від людей, задоволених заходами, подіями з педагогічної орієнтації. Одними з найкращих з розповсюдження інформації за технологією «сарафанного» маркетингу є соціальні мережі, де відбувається неупереджена демократична комунікація широкого кола користувачів Інтернету, в тому числі і учнівської молоді. Так, поєднуючи Інтернет-комунікації та «сарафанний» маркетинг, який вважається безкоштовною усною рекламою, можна не тільки донести профорієнтаційну інформацію великій аудиторії молоді, але й отримати швидко реакцію вдоволеної молоді на проведені спеціальні заходи з педагогічної орієнтації старшокласників, якій довіряють більше, ніж офіційній інформації.

Інтерактивні комунікації за моделлю пріоритетно використовуються в організації навчально-виховного процесу, науково-практичних конференцій, круглих столів тощо. Використання інтерактивних комунікацій у якості презентацій, присвячених педагогічним професіям, ділових ігор, як тренінгу для учнів 10–11-х класів, квестів, присвяченим педагогічним професіям посилює розвиток інтересу до педагогічної діяльності, як креативної, багатогранної і цікавої.

У проведенні науково-практичних заходів використання технології *НЛП* (нейролінгвістичного програмування) ставить на меті посилення створення позитивної атмосфери процесу педагогічної орієнтації старшокласників за допомогою підбору спеціальної позитивної і сильної лексики. Використовуючи передовий досвід з висловлювань, понять, термінів, шаблонів, які підсилюють ефект повідомлень, в тематиці навчально-виховних, науково-практичних заходів було закладено вислови за технологією НЛП, що сприяло емоційному наповненню і покращило комунікацію. Особливо результативним стало наповнення системи оцінювання позитивними, підбадьорюючими та перспективними висловлюваннями, що стимулювало учнівську молодь до участі в запропонованих заходах та розвитку інтересу до педагогічної діяльності. Про це свідчать відгуки про круглі столи у стінних газетах, інформаційні повідомлення на форумах, в яких не було жодного негативного вислову.

Технологію *PR (зв'язки з громадськістю)* використано в моделі для створення позитивної історії про професію вчителя та просування образу вчителя, як високопрофесійної та високоморальної особистості, кращого представника нації, просвітника передових суспільних ідей. Так, разом із учнями однієї з експериментальних шкіл створено «Легенду про вчителя-просвітника» і розміщено в шкільній стінній газеті в якості старовинної легенди, що викликало інтерес учнівської молоді до обговорення та пошуку підтвердження фактів вищезазначеного повідомлення в мережі Інтернет.

Нейроменеджмент використано в моделі як технологію управління, що забезпечують принципи демократизації та зворотного зв'язку і передбачає делегуючу форму управління, всі учасники управлінської ланки можуть визначати завдання і забезпечувати його розв'язання в процесі педагогічної орієнтації старшокласників. Використання різних форм диспутів, брейн-штормів, спільного планування, інформаційних повідомлень замість наказів сприяло налагодженню етичного спілкування між учасниками процесу педагогічної орієнтації, підвищило ініціативність і відповідальність як окремих учасників управлінської ланки, так і всіх учасників процесу педагогічної орієнтації старшокласників у цілому.

Оцінно-результативна складова містить порівняльний аналіз, систематизацію, статистично-математичну обробку та узагальнення експериментальних даних, одержаних у процесі перевірки розробленої моделі. Для оцінки рівнів готовності членів управлінської ланки до організації й управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників та виявлення рівнів сформованості інтересу учнів до педагогічної професії було обрано методи для вимірювання цих рівнів, розроблено відповідний інструментарій та проведено статистико-математичні розрахунки одержаних даних в експериментальних та контрольних групах. При здійсненні кількісного та якісного аналізу емпіричних даних констатувального та формуального

етапів експерименту проведено порівняння середніх арифметичних даних, парний кореляційний аналіз, графічне зображення результатів, що дозволило на підсумковому етапі експерименту досягти позитивної динаміки розвитку інтересу старшокласників до педагогічної діяльності та обрання навчання професії учителя у педагогічному ВНЗ.

Відбулись і інші значні зміни в плані організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників, удосконалення форм і методів управлінської діяльності, залучення до цієї діяльності представників громадськості та педагогічних ВНЗ, оптимізації структури управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників з поділу обов'язків між членами управлінської ланки, впровадження у практику діяльності школи сучасних ІКТ. Основу вимірювання змін, що відбулись в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ та розвитку інтересу старшокласників до педагогічної діяльності після впровадження моделі, склали спеціально розроблені критерії які дають змогу визначити рівень готовності членів управлінської ланки до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ та відобразити ступінь розвитку інтересу старшокласників до педагогічної діяльності, як очікуваного результату.

Таким чином, кожна складова моделі є невід'ємною її частиною і характеризується сукупністю відповідних елементів, які включають наукові засади, принципи, функції, методи, форми та засоби управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, що дозволяє завдяки застосуванню розробленої моделі урегулювати процес педагогічної орієнтації старшокласників та забезпечити виконання мети – розвитку інтересу старшокласників до педагогічної діяльності.

Використані літературні джерела

1. Армстронг М. Менеджмент: методы и приемы: Пер. с 3-го англ. изд. / М. Армстронг. – К.: Знання – Прес, 2006. – 876 с.
2. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посіб./ Н. П. Волкова – К: ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.
3. Кузьмин О. Є., Мельник О. Г. Основи менеджменту: Підручник. Вид. 2-ге, випр., доп./ О. Є. Кузьмин, О. Г. Мельник. – К.: Академвидав., 2007. – 464 с.
4. Лодатко Є. О. Моделювання педагогічних систем і процесів [текст]: монографія / Є. О. Лодатко. – Слов'янськ: СДПУ, 2010.
5. Меркулова С. І. Складові організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій / С. І. Меркулова // Навчання і виховання обдарованої дитини : теорія та практика : зб. наук. пр. / [редкол. : І. С. Волошук (голова) та ін]. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2013. – Вип. 10. – С. 153–163.
6. Меркулова С. І. Роль соціально-педагогічної комунікації в організації та управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників / С. І. Меркулова // Післядипломна освіта в Україні, – 2013. – № 1 – С. 69 – 72.
7. Офіційний сайт організації «Профосвіта». [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://www.profosvita.org.ua/uk/career/articles/12.html> – Заголовок з екрану.
8. Трайнев В. А. Информационные коммуникационные педагогические технологи (обобщения и рекомендации) : учеб. пособ. / В. А. Трайнев, И. В. Трайнев. – М. : Дашков и Ко, 2008. – 280 с.
9. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. – М.-Л., 1986. – 231 с.
10. Global Learning Portal. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.glp.net/home> – Заголовок з екрану.

